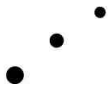

Arbeidsinspectie

Inspectierapport Glastuinbouw A545

1 juli 2002- 31 mei 2003

Arbeidsinspectie
Postbus 90801
2509 LV Den Haag
contactpersoon: drs. M.M. Esselink
tel: 030 2305 740

Inhoudsopgave

0.	Samenvatting	3
1.	Aanleiding en doel van het inspectieproject	5
1.1	Aanleiding van het inspectieproject	5
1.2	Doelstellingen van het project	7
2.	Omvang van het project	8
2.1	Werkterrein	8
2.2	Looptijd en aantallen bezoeken	8
3.	Opzet van het project	9
3.1	Globale opzet	9
3.2	Inspectiepunten	9
3.2.1	Fysieke belasting	9
3.2.2	Legionella	10
3.2.3	Bestrijdingsmiddelen	10
3.3	Monitorvragenlijst	12
3.4	Contacten met de branche en publiciteit	12
4.	Inspectie- en monitorresultaten	13
4.1	Totaaloverzicht resultaten	13
4.2	Resultaten per onderwerp	15
4.2.1	Fysieke belasting	15
4.2.2	Legionella	17
4.2.3	Bestrijdingsmiddelen	17
4.2.4	Overige onderwerpen	18
5.	Conclusies	19
5.1	Hoofdconclusies	19
5.2	Conclusies per onderwerp	20
5.2.1	RI & E	20
5.2.2	Fysieke belasting	20
5.2.3	Legionella	21
5.2.4	Bestrijdingsmiddelen	21
 Bijlagen:		
1.	Lijst met Bestrijdingsmiddelen	25
2	Kamervragen mogelijke gezondheidsrisico's bij gewasbescherming d.d. 24-2-2003	26
3	Kamervragen mogelijke gezondheidsrisico's bij gewasbescherming d.d. 9-5-2003	29

Samenvatting

In 2002/3 is door de Arbeidsinspectie een inspectieproject uitgevoerd in de glastuinbouw. De looptijd van het project was van 1 juli 2002 tot en met 31 mei 2003. In het kader van het project zijn in totaal 237 inspecties uitgevoerd.

Doelstelling

Doelstelling van dit project was naast het houden van toezicht en handhaving nagaan in hoeverre glastuinbouwbedrijven:

1. de risico's onderkennen van fysieke belasting in hun bedrijf en daarvoor de nodige maatregelen hebben gedefinieerd en uitgevoerd. In het bijzonder wordt gekeken naar het oogsten, het veiling klaarmaken en sorteren alsmede het grondstomen.
2. de risico's onderkennen van het werken met en verzorgen en oogsten van gewassen die behandeld zijn met bestrijdingsmiddelen (waar nodig gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen).
3. in de RI&E en bijbehorend plan van aanpak op de juiste wijze aandacht hebben besteed aan de problematiek van legionella.

Resultaten

Bij de 237 bezochte glastuinbouwbedrijven was bij 26% alles in orde op de geïnspecteerde onderwerpen. Bij 176 bedrijven (74%) is handhavend opgetreden. In totaal zijn 283 overtredingen geconstateerd. Dit gaf aanleiding tot het aanzeggen van 38 boetes, in het geven van 214 waarschuwingen en het stellen van 31 eisen.

Het ontbrak veelal aan voldoende aandacht voor fysieke belasting en bestrijdingsmiddelen (herbetredingsrisico's) in de RI&E en plan van aanpak. Er is weinig handhavend opgetreden tegen het onbeschermd werken in gespoten gewas. Dit komt door de terughoudende wijze van inspecteren in dit project. Op het gebied van bestrijdingsmiddelen is het belangrijkste resultaat dat het onderwerp de sector in beweging heeft gezet.

Conclusies

Bestrijdingsmiddelen

In de glastuinbouw wordt onvoldoende veilig gewerkt in gewas dat is behandeld met bestrijdingsmiddelen. Tot dit inspectieproject werd op de werkvloer geen aandacht besteed aan huidbescherming vanwege het werken in bespoten gewas. De tuinder noch de belangenorganisaties van de tuinders en de arbodiensten hadden in beeld gebracht in hoeverre de gebruikte middelen een risico vormen bij gewaswerkzaamheden. Ook ontbreekt het zicht op het juiste protectieniveau van persoonlijke beschermingsmiddelen bij de toegepaste bestrijdingsmiddelen.

Binnen de glastuinbouwbranche moeten de handen ineengeslagen worden om in gezamenlijkheid de problematiek op te pakken. Het is onvoldoende om te wachten totdat de veiligheidsvoorschriften voor herbetredingswerkzaamheden zijn opgenomen op het etiket. Vervolginspecties, waarbij op alle in de glastuinbouw gebruikte middelen worden geïnspecteerd, wordt daarom van belang geacht.

Fysieke belasting

Fysieke belasting blijft een belangrijk aandachtspunt in de glastuinbouw. Het schort in de glastuinbouw veelal aan een goede beoordeling van de knelpunten en een integrale aanpak. Met name bij het veiling klaarmaken en sorteren van producten.

Legionella

Legionella is geen grote bron van zorg in de glastuinbouw. Wel moeten glastuinders alert zijn op het goed inventariseren van eventuele risico's en de te nemen maatregelen.

1. Aanleiding en doel van het inspectieproject

1.1 Aanleiding inspectieproject en inspectieonderwerpen

De glastuinbouw (groente- en sierteelt) is binnen de landbouw de deelsector met het grootste aantal werknemers (39.000) en een groot aantal bedrijven (meer dan 8.000).

De glastuinbouw heeft in absolute aantallen een hoge WAO-instroom in de landbouw.

Binnen de strategie voor de bedrijfstak landbouw en industrie als geheel ligt het accent op de vermindering van ziekteverzuim en WAO-instroom (risico van arbeidsuitval). De situatie binnen de glastuinbouw op dit vlak, is daarom bepalend geweest voor de keuze van de inspectieinzet in 2002 en 2003 in de glastuinbouw. Dit vooral gezien het feit dat het de grootste deelsector qua aantallen werknemers is.

In absolute aantallen was de WAO-instroom vanuit de glastuinbouw hoog in vergelijking met andere agrarische sectoren. In 1999 bedroeg het aantal ingestroomde werknemers 273 (ongeveer 20% van het totaal in de agrarische sector). Doordat het om een grote sector gaat ligt de instroom relatief gezien evenwel lager dan het gemiddelde in de landbouw (0,88% van het aantal werknemers in 1999). Recente cijfers laten overigens een spectaculaire daling van de instroom van het totale aantal werknemers in de agrarische sector – waaronder in de glastuinbouw - zien: van 1912 werknemers in 1999 naar 1094 in 2002. In hoeverre het gaat om een structurele trendbreuk zal in de toekomst vastgesteld moeten worden.

De grootste WAO instroom binnen de glastuinbouw is afkomstig uit de sector snijbloemen. Het hoogste risico ligt bij werknemers uit de potplantenteelt. Bijna de helft van WAO instroom wordt veroorzaakt door aandoeningen aan de rug en ledematen (fysieke belasting). Het ziekteverzuimpercentage in de glastuinbouw is in 2001 gestegen ten opzichte van 2000 van 3,9% naar 4,2%. In 2002 is er een daling te zien tot onder het niveau van 2000 naar 3,6%. Het verzuim in de glastuinbouw als gevolg van fysieke klachten tweemaal zo hoog als het landelijk gemiddelde over alle sectoren. Bovendien is het aantal ongevallen in de glastuinbouw hoog.

Naast de WAO-instroom, waarbij de focus is gericht op fysieke belasting, werd de aandacht in het inspectieproject gericht op twee andere onderwerpen: bestrijdingsmiddelen en legionella.

In de glastuinbouw wordt naast biologische bestrijdingsmiddelen veel gebruik gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen. Met name in de teelt van siergewassen (bloemen en potplanten). Blootstelling hieraan kan directe, maar ook sluipende effecten hebben op de gezondheid van werknemers. Gezondheidsrisico's bestaan niet alleen bij het klaarmaken van de bestrijdingsmiddelen en het toepassen ervan, maar ook bij het werken in de gewassen na de toepassing van de middelen. Naast het in acht nemen van herbetredingstijden is het juiste gebruik van doelmatige persoonlijke beschermingsmiddelen daarbij van groot belang. Aan dit laatste werd tot nu toe in de sector niet of nauwelijks aandacht besteed. Noch in de kassen door de glastuinders, noch door leveranciers van bestrijdingsmiddelen, noch in de opleiding tot het verkrijgen van een spuitlicentie.

Als het gaat om bestrijdingsmiddelen en arbeidsbescherming zijn twee verschillende wetten van toepassing: zowel de Bestrijdingsmiddelenwet als de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet). Bestond er voorheen voor bestrijdingsmiddelen op een aantal punten een uitzonderingspositie binnen de Arbowet (zo was ondermeer het arbeidshygiënisch regime niet van toepassing), sinds april 2002 is deze uitzonderingspositie vervallen. De

Bestrijdingsmiddelenwet en de Arbowet staan naast elkaar; de één is niet prevalent boven de ander. Werkgevers behoren aan de voorschriften van beide wetgevingen te voldoen.

In de nasleep van de legionella uitbraak in Boven Karspel zijn aan de Tweede Kamer toezeggingen gedaan om de legionellaproblematiek mee te nemen in inspecties binnen de landbouw. Een onderzoek door Relan¹ naar de aanwezigheid van legionella in watersystemen in de agrarische sector heeft uitgewezen dat er geen legionella boven de detectiegrens van 100 KVE/liter is aangetroffen. Wel zijn er onder meer in de glastuinbouw legionella kritische watersystemen aanwezig. Aandacht in de RI&E en in het plan van aanpak blijft daarom noodzakelijk om veilige arbeidsomstandigheden te waarborgen en de aanwezigheid van en besmetting met legionella te voorkomen.

Bij aanvang van het project lag het in de bedoeling om de inspecties vanaf december 2002 tevens te richten op het onderwerp buisrailwagens, waar een nieuwe beleidsregel voor in voorbereiding was. Aangezien deze beleidsregel niet tijdig gereed was, is dit onderwerp komen te vervallen. Het onderwerp wordt wel meegenomen in het vervolgproject in de glastuinbouw dat van start gaat in het najaar van 2003.

Tot slot, in de glastuinbouwsector beschikt naar schatting 19% van de bedrijven niet over een Risicoinventarisatie en -evaluatie (RI&E). De glastuinbouwsector scoort hiermee overigens het beste in de agrarische sector. Dit cijfer geeft overigens niets weer over de volledigheid van de RI&E's, bijvoorbeeld op de geïnspecteerde onderwerpen.

In de periode 1995-1999 heeft de Arbeidsinspectie brede inspectieprogramma's opgezet en uitgevoerd in de landbouw waarbij alle deelsectoren zijn geïnspecteerd op een groot aantal onderwerpen. Hieronder viel tevens de glastuinbouw als deelsector. Daarnaast is in 1994 en 1999 een apart inspectieproject uitgevoerd in de glastuinbouw.

Het huidige project glastuinbouw richtte zich op de volgende specifieke deelsectoren binnen de glastuinbouw:

- groente
- snijbloemen
- potplanten

Het kweken van tuin- en bloemzaden is hierin niet meegenomen .

Volgens de jaarlijks gehouden meitelling in de agrarische sector waren er in 2001 in totaal meer dan 8.000 bedrijven in de glastuinbouw. Deze zijn voor 2001 als volgt verdeeld over de subsectoren zoals onderscheiden in het project:

• Snijbloemen	3.788
• Potplanten	1.417
• Groenten	3.171
Totaal	8.376

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek op basis van de landbouwtellingen.

¹ Relan is de grootste arbodienst in de landbouw en opereert nu onder de naam Stigas (Commit).

1.2 Doelstelling van het project

De algemene doelstelling van het project betrof de wetsnaleving, toezicht houden en handhaving in de glastuinbouwsector op het gebied van fysieke belasting, bestrijdingsmiddelen en legionella.

De specifieke doelstellingen luiden, naast toezicht houden en handhaving:

1. Nagaan in hoeverre glastuinbouwbedrijven de risico's onderkennen van fysieke belasting in hun bedrijf en daarvoor de nodige maatregelen hebben gedefinieerd en uitgevoerd. In het bijzonder wordt gekeken naar het oogsten, het veiling klaarmaken en sorteren alsmede het grondstomen.
2. Nagaan in hoeverre glastuinbouwbedrijven de risico's onderkennen van het werken met en het verzorgen en oogsten van gewassen die behandeld zijn met bestrijdingsmiddelen (waar nodig gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen).
3. Nagaan in hoeverre glastuinbouwbedrijven op de juiste wijze aandacht hebben besteed in de RI&E en bijbehorend plan van aanpak aan de problematiek van legionella.

2. Omvang van het project

2.1 Werkterrein en BIK

Het project glastuinbouw richt zich op een drietal specifieke deelsectoren binnen de glastuinbouw (BIK-code 01121): groente, snijbloemen en (pot)planten

Tabel 1 BIK-code te inspecteren sectoren

Subsector	BIK-code
Groenten	011211
Snijbloemen	011214
Potplanten	011215

2.2 Looptijd en aantallen bezoeken

De looptijd van het project was van 1 juli 2002 tot en met 31 mei 2003. In totaal is bij 237 glastuinbouwbedrijven een inspectie uitgevoerd. Dit is circa 3% van het totale aantal bedrijven.

3. Opzet van het project

3.1 Globale opzet

Het inspectieproject Glastuinbouw 2002/3 (A545) is uitgevoerd als landelijk inspectieproject. De selectie van de adressen vond a-select plaats op basis van het adressenbestand van het Ministerie van Landbouw (jaarlijkse landbouwtellingen).

De inspecties vonden onaangekondigd plaats en zijn verdeeld over de verschillende subsectoren zoals onderscheiden binnen het project.

3.2 Inspectiepunten

3.2.1 Fysieke belasting

Er zijn drie werkzaamheden geselecteerd om te kijken naar de fysieke belasting in de glastuinbouw:

Werkzaamheden	Sector
• Oogsten	Snijbloemen
• Veiling klaarmaken / sorteren	Alle sectoren
• Grondstomen	Snijbloemen

Bij elke inspectie werd de inspectie gericht op het al dan niet vóórkomen van knelpunten op één van drie genoemde werkzaamheden. Werd een chrysantenteler bezocht, dan werd wat fysieke belasting betreft automatisch geïnspecteerd op het oogsten van de chrysanten (en niet op grondstomen of veiling klaarmaken/sorteren).

De insteek op alle terreinen voor het project vormde de handhaving van fysieke belasting door middel van een nadere beoordeling binnen de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie, het Plan van Aanpak en de implementatie hiervan. Hierbij is de meerwaarde het bewust maken – herkennen en erkennen – van de risico's van werkzaamheden die gepaard gaan met fysiek zware arbeid of omstandigheden die de arbeid verzwaren.

Oogsten

Oogstwerkzaamheden vinden – afhankelijk van de teelt – veelvuldig in de snijbloemen plaats. De fysiek belastende werkzaamheden die kunnen vóórkomen zijn het trekken of knippen van de bloemen, het eventueel reiken daarbij, het wegleggen van de bloemen op een transportband en het lopen in een beperkte ruimte.

Sorteren/veiling klaarmaken

Op de werkplek voor sorteren en/of veilingklaar maken is er veelal een combinatie van ongunstige werkhouding en tilmomenten die de gezondheidsschade veroorzaken. Het gaat hierbij om:

- repeterende bewegingen
- staande arbeid
- tillen

Vooraf is een aantal knelpunten concreet benoemd, die in de glastuinbouw aangetroffen konden worden:

- Werk-/sorteertafels en transportbanden staan niet op de goede hoogte
- Werk-/sorteertafels en transportbanden zijn niet in hoogte verstelbaar
- Materiaal niet binnen handbereik, diepte van het werkvlak te groot (bijv. bij bossen van bloemen, pakken en/of wegzetten van dozen)
- Het werk wordt staand uitgevoerd
- De pallets worden vanaf de grond beladen en hoog opgestapeld

Grondstomen

Voor het stomen wordt de grond vaak los gemaakt, zodat de stoom beter kan doordringen, de grond wordt vervolgens bedekt met een zeil. De fysieke belasting zit enerzijds in het verplaatsen en het oprollen van het zeil, anderzijds in het vastleggen van het zeil. Voor beide activiteiten zijn verschillende methoden beschikbaar, van zwaar tot licht. De fysiek meest zware methode bij het verplaatsen van het zeil is het in zijn geheel met de hand verslepen; bij het vastleggen van het zeil, gaat het om het met de hand vastleggen met kettingen (10 kg/0,8 m) of het inspitten met de schop.

3.2.2 Legionella

Het onderwerp legionella behoort te zijn opgenomen in de RI&E wanneer er sprake kan zijn van groei en vermeerdering van legionella in watervoerende installaties, zoals drainageleidingen. Bij het beoordelen van de risico's moeten de volgende risicofactoren in acht genomen worden:

- 1) een watertemperatuur tussen 20° C en 50° C;
- 2) een lange verblijftijd van het water in de installatie;
- 3) stilstand (stagnatie) van het water in de installatie;
- 4) de aanwezigheid van biofilm en sediment.

Tijdens de inspecties is met name geconcentreerd op de verblijftijd van het water in de installatie, niet zozeer op het al dan niet voorkomen van dode stukken leiding.

De in de risico-inventarisatie en -evaluatie geïdentificeerde risico's zullen geëlimineerd moeten worden door het opstellen van een beheersplan, waarin opgenomen zijn:

1. aanpassing van de installatie, of;
2. toepassing van beheersmaatregelen.

3.2.3 Bestrijdingsmiddelen

Het project richt zich specifiek op de huidblootstelling bij het handmatig werken met gewassen na het gebruik van bestrijdingsmiddelen op de gewassen in de glastuinbouw.

De Arbowet verplicht werkgevers een beoordeling te maken van de blootstelling aan onder andere bestrijdingsmiddelen. Het College voor de Toelating van de Bestrijdingsmiddelen (CTB) beoordeelt bij de toelating van middelen tevens de noodzaak tot het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen bij herbetredingswerkzaamheden en vermeldt de uitkomst daarvan in de bijlage van het betreffende toelatingsbesluit. Deze informatie is terug te vinden op de website van het CTB. De uitkomsten voor wat betreft herbetredingswerkzaamheden zijn

in incidentele gevallen ook expliciet doorvertaald naar voorschriften op het etiket. De AI sloot in haar inspectiemethodiek aan bij de beoordeling van de herbetredingsrisico's door het CTB. De AI handhaafde krachtens de Arbowet en hanteerde daarbij de uitkomsten van de beoordeling van de risico's bij herbetredingswerkzaamheden door het CTB.

Bij risicovolle blootstelling in bespoten gewas is de werkgever gehouden om maatregelen te treffen. Er kan voor gekozen worden om werkzaamheden met het gespoten gewas voor een periode van 14 dagen achterwege te laten. Zijn werkzaamheden met het gewas in die periode toch noodzakelijk dan moet de werkgever zorgen voor doelmatige persoonlijke beschermingsmiddelen. Die moet de werknemer bij het werk in de kas dragen tot veertien dagen na de bespuiting.

De AI hanteerde in dit project een zeer terughoudend inspectieregime in vergelijking met andere branches waar sprake is van blootstelling aan gevaarlijke stoffen. De inspecties in onderhavig project beperkten zich tot slechts tien van de circa tachtig bestrijdingsmiddelen die in de glastuinbouw het meest worden toegepast. Deze tien middelen zijn bekend gemaakt aan de branche. Volgens de Arbowet moet de werkgever een beoordeling maken van de blootstelling van zijn werknemers aan gevaarlijke stoffen (waaronder bestrijdingsmiddelen). Beoordelen van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen kan uitgevoerd worden door middel van persoonsgebonden metingen. Er mag ook een beoordeling plaatsvinden middels een kwantitatief onderbouwde schatting. De informatie uit de bijlagen van de toelatingsbeschikking (waarin de Risico-Index is opgenomen) wordt door de Arbeidsinspectie geaccepteerd als wetenschappelijk onderbouwde schatting van de blootstelling. Er is in dit project geïnspecteerd op het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen indien dit noodzakelijk is conform beoordeling van het CTB. Dat wil zeggen dat de Risico-Index bij herbetredingswerkzaamheden van het betreffende bestrijdingsmiddel zoals door het CTB is afgeleid groter is dan 1.

Inspectiewijze

In het project werd nagegaan in hoeverre persoonlijke beschermingsmiddelen gebruikt worden bij toepassing van bestrijdingsmiddelen met een Risico-Index groter dan één. Bij een Risico-Index groter dan 1 is er sprake van risico's voor de gezondheid bij herbetredingswerkzaamheden.

De inspectie heeft zich beperkt tot tien van de circa tachtig bestrijdingsmiddelen die gebruikt worden in de glastuinbouw. Van die tien middelen met een Risico-Index groter dan 1 vormen drie middelen hierbij een vreemde eend in de bijt:

- één middel (Parathion-ethyl; dit is de actieve stof, niet het middel) is verboden en zou in ieder geval nooit aangetroffen mogen worden,
- twee middelen (Albicarb en Fenamifos; dit zijn de actieve stoffen, niet de middelen) mogen conform de toelating alleen maar als granulaat worden toegepast; worden deze middelen echter verstoven, dan is de Risico-index groter dan 1. De controle was dus effectief beperkt tot een zevental middelen. Het overzicht van deze middelen is als bijlage 1 toegevoegd.

Bij het bedrijfsbezoek werd in de RI&E nagegaan of en welke bestrijdingsmiddelen gebruikt worden op het bedrijf. Vervolgens werd via de bedrijfsregistratie van bestrijdingsmiddelen gebruik nagegaan of en welk bestrijdingsmiddel in de 14 dagen voorafgaand aan de inspectie werd toegepast. Betrof het een middel op de "lijst van tien", dan werd gecontroleerd of met onbedekte huid in het gewas werd gewerkt of een herbetredingstermijn in acht werd genomen.

3.3 Monitorvragenlijst

Bij het inspectieproject was ook een monitorvragenlijst opgenomen. De gegevens uit de monitorvragenlijst verschaffen inzicht in het profiel van de bezochte bedrijven (deelsector) en in de aangetroffen bedrijfssituaties wat betreft de inspectieonderwerpen (zoals aard problematiek bij fysieke belasting). Hierdoor is een meer diepgaande analyse mogelijk gemaakt dan op basis van alleen de handavingsinformatie mogelijk was geweest. Het grondstomen is in de monitor opgenomen met het doel om na te gaan of grondstomen veel wordt toegepast in de glastuinbouw en in hoeverre daarbij fysiek zware methoden worden gebruikt door het bedrijf zelf of door een loonbedrijf. De resultaten zijn richtinggevend voor het al dan inspecteren bij loonbedrijven op dit onderwerp.

3.4 Contacten met de branche en publiciteit

Voorafgaand aan het project is met actoren binnen de branche - werkgevers, werknemers, arbodienst - intensief overleg gevoerd. Dit heeft plaatsgevonden zowel via bilaterale informatierondes als via breder belegde bijeenkomsten. Dit om de zienswijze van de partijen ten aanzien van de projectonderwerpen helder te krijgen. Van belang was tevens om het project op de juiste wijze te positioneren in relatie tot het convenantstraject dat in de landbouwsector loopt. De bedoeling van het inspectieproject was om het convenantstraject niet te doorkruisen, maar zo mogelijk te stimuleren op met name het onderwerp fysieke belasting. Ook tijdens het project is meerdere keren met de branche overleg gevoerd, met name over het inspectieonderwerp bestrijdingsmiddelen (zie verder).

De glastuinders zijn door aankondiging in vakbladen op de hoogte gesteld van het inspectieonderzoek en de onderwerpen. Ook is er een persbericht uitgegaan (Persbericht 2002/94).

Bestrijdingsmiddelen

Voorafgaand aan het project is tijdens de overleggen met de branche vooral veel aandacht aan fysieke belasting besteed. Tijdens het project zelf lag de nadruk daarentegen op het onderwerp bestrijdingsmiddelen. In voorgaande projecten is door de Arbeidsinspectie steeds gecontroleerd op de opslag van bestrijdingsmiddelen en op (het aanwezig zijn van persoonlijke beschermingsmiddelen bij en) het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Dit was de eerste keer dat op het onderwerp herbetedingswerkzaamheden is geïnspecteerd. Dit en het feit dat voor de handhaving als uitgangspunt de Arbeidsomstandighedenwet was genomen en niet de Bestrijdingsmiddelenwet c.q. de huidige etiketvoorschriften op bestrijdingsmiddelen, heeft voor nogal wat beroering gezorgd binnen de branche. Het overgrote deel van de etiketten bevat (nog) geen voorschriften aangaande werkzaamheden in bespoten gewas, maar heeft alleen betrekking op het toepassen van bestrijdingsmiddelen. De etiketten vormden daardoor geen voldoende juridische basis voor toezicht en handhaving bij herbetedingswerkzaamheden op grond van de Bestrijdingsmiddelenwet.

Aanvankelijk was het de bedoeling om het aantal middelen waarop geïnspecteerd zou worden uit te breiden. Echter, vanwege de beroering in de branche is besloten om de handhaving in dit project te beperken tot de aanvankelijk gekozen tien middelen.

Zwaartepunt van overleg met de branche lag bij enerzijds LTO-Nederland, anderzijds bij het College voor Toelating Bestrijdingsmiddelen (CTB). Verder waren betrokken Nefyto (brancheorganisatie producenten), Stigas en het Ministerie van Landbouw (vanwege de Stuurgroep Bestrijdingsmiddelenbeleid – SGB).

Ook is gedurende de looptijd van het project twee maal een achterbanbijeenkomst bijgewoond van de LTO vakgroep glastuinbouw.

4. Inspectieresultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten weergegeven van de inspecties die zijn uitgevoerd.

4.1 Totaal overzicht resultaten

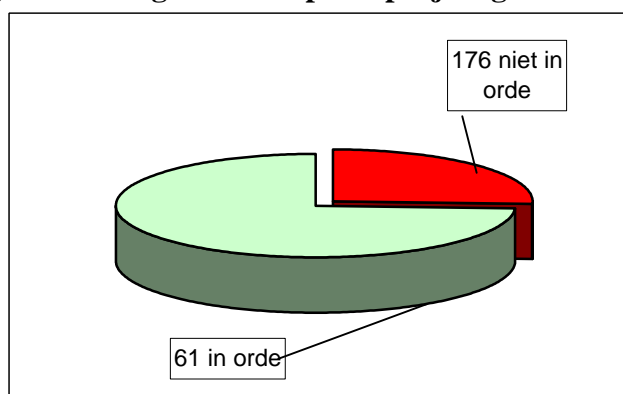
In totaal zijn in het kader van dit project 237 inspecties uitgevoerd in de glastuinbouwsector. De verdeling over de sectoren van deze inspecties staat in tabel 1.

Tabel 1 Verdeling inspecties over de sectoren

<i>Feitelijke verdeling inspecties en tekortkomingen over de sectoren</i>			
<i>BIK-subcode</i>	<i>Branche</i>	<i>Aantallen:</i>	
		<i>Aantal:</i>	<i>Bezocht:</i>
011211	Groenten	3.171	76
011214	Snijbloemen	3.788	89
011215	Potplanten	1.417	72
	TOTAAL	8.376	237

Van de 237 bezochte bedrijven was bij 61 bedrijven alles geheel in orde wat betreft de geïnspecteerde onderwerpen.

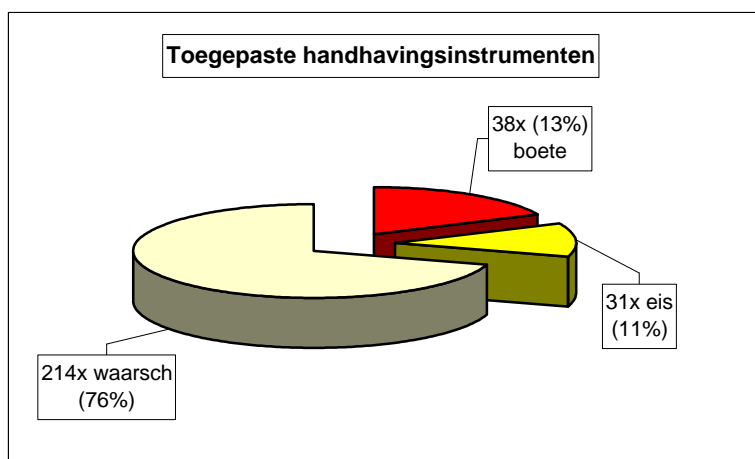
Figuur 1: Kengetallen inspectieproject glastuinbouw 2002/3

Tijdens een inspectie kunnen meerdere overtredingen geconstateerd worden. Bij de 176 (74%) bedrijven met overtredingen zijn in totaal 283 overtredingen geconstateerd.

In figuur 1 is alleen weergegeven of het wel of niet in orde was bij een bedrijf. In figuur 2 zijn alle ingezette instrumenten te zien, waarbij door de dubbeltellingen de getallen dus hoger uitkomen dan in figuur 1.

In totaal zijn er 214 waarschuwingen gegeven, zijn er 38 boeterapporten opgemaakt en zijn 31 eisen gesteld. De boetes zijn aangezegd vanwege het niet hebben van een RI&E (23) dan wel het niet getoetst zijn van de RI&E (15).

Figuur 2: Resultaten totaaloverzicht voor het inspectieproject

De handhaving op de meest overtreden inspectieonderwerpen (afzonderlijke feiten) levert onderstaand beeld op, zoals weergegeven in tabel 2.

Tabel 2 Weergave belangrijkste overtredingen

<i>Belangrijkste overtredingen</i>	
Onvolledige RI&E	74
Plan van aanpak niet aanwezig	36
Termijnen / maatregelen in plan van aanpak	33
RI&E niet aanwezig	32
RI&E aanpassen wanneer noodzakelijk	19
Totaal	194

Bij 32 van de 237 bedrijven was geen schriftelijke RI&E aanwezig. Met 86% van de bedrijven die wel over een RI&E beschikken, scoort de glastuinbouw inmiddels hoger dan de aanvankelijke schatting van 81% (zie par. 1.1).

Bovenstaand overzicht geeft aan dat met name schortte aan de risicoinventarisatie en evaluatie en het bijbehorende plan van aanpak bij de uitgevoerde inspecties.

Echter, zoals beschreven in hoofdstuk 3 liep de aanpak van de inspectieonderwerpen voor een belangrijk deel via de RI&E. Met name het niet volledig zijn van de RI&E en de noodzakelijke aanpassing van de RI&E/plan van aanpak (samen bijna de helft van de 194 overtredingen) betroffen grotendeels de genoemde drie speerpunten. Hierbij ging het bij een deel van de bedrijven om meer dan één van de projectonderwerpen. Uit analyse van de handhavingscorrespondentie is namelijk gebleken dat bedrijven in totaal 132 keer aangesproken zijn op het niet voldoende uitgewerkt hebben van de RIE op de speerpunten (zie tabel 3). De noodzakelijke aanpassing van de RI&E niet meer actueel zijn van de RI&E was in een deel van de gevallen echter ook het verouderd zijn van de RI&E. Bij voorbeeld doordat het bedrijf is overgegaan op een andere teelt of doordat de RI&E niet of nauwelijks een adequate beschrijving geeft van de arbo-risico's op het bedrijf.

Tabel 3 Weergave overtredingen en opmerkingen in RI&E/PvA op speerpunten

RIE op speerpunten	Waarschuwing
Fysieke belasting	50
Legionella	42
Bestrijdingsmiddelen	40
Totaal	132

4.2 Resultaten per onderwerp

4.2.1 Fysieke belasting

De aanpak van het onderwerp fysieke belasting is geheel via de RI&E en het plan van aanpak verlopen. Er zijn in totaal 50 waarschuwingen naar bedrijven uitgegaan dat de risico's aangaande fysieke belasting niet of onvoldoende waren geïnventariseerd in de RI&E. Daarnaast is bij bedrijven, waarvan de RI&E (of een plan van aanpak) ontbrak meestal expliciet gewezen op het feit dat in de RI&E de knelpunten van fysieke belasting meegenomen dienden te worden.

Uit de cijfermatige gegevens is geconstateerd dat de RI&E's veelal te kort schieten op het gebied van fysieke belasting. De knelpunten worden onvoldoende herkend en beschreven. Er worden niet altijd oplossingen gegeven om de knelpunten het hoofd te bieden. Iets anders is dat de adviezen van arbodiensten vaak gericht zijn op taakrotatie en stamatten. Dit zijn goedkope en makkelijk te implementeren maatregelen.

Tot slot is geconstateerd dat recentere RI&E's over het algemeen wel van een betere kwaliteit zijn dan oudere RI&E's.

Monitor

De monitorresultaten geven inzicht in de precieze aard van de knelpunten bij fysieke belasting. Deze gegevens volgen hieronder.

Er zijn in totaal 236 monitorvragenlijsten ingevuld (van de 237 inspectiebezoeken). Bij niet alle 236 bezoeken zijn alle afzonderlijke vragen ingevuld. Derhalve de kanttekening dat in de weergave van de resultaten een lager totaal aantal kan worden aangegeven.

In totaal zijn 136 knelpunten wat betreft fysieke belasting geconstateerd bij in totaal 210 bedrijven. Er is steeds één onderwerp genomen voor de inspectie: oogsten dan wel veiling klaarmaken / sorteren.

Over het algemeen is bij inspecties het meest opvallende knelpunt aangepakt. Uit het overzicht van tabel 4 valt daardoor af te leiden dat de grootste knelpunten lagen op het terrein van sorteren/veiling klaarmaken (79 bedrijven).

Niet in alle gevallen heeft de constatering van knelpunten geleid tot handhaving. In sommige gevallen werd er in de RI&E een afdoende oplossing beschreven (met name taakrotatie). In een groot aantal andere gevallen werden de fysiek zwaarste handelingen niet uitgevoerd door het personeel, maar door de eigenaar(s). Zoals bijvoorbeeld het hoog stapelen van kistjes op de pallet. In die gevallen kon niet handhavend opgetreden worden, hoewel dergelijke activiteiten ook voor de werkgever een te zware fysieke belasting betekenen. Dergelijke "oplossingen" werden overigens nooit in de RI&E/plan van aanpak opgenomen.

Tabel 4 Knelpunten fysieke belasting naar onderwerp

<i>Onderwerp</i>	<i>Aantal</i>
Grondstomen	22
Oogsten	35
Veiling klaarmaken/sorteren	79
Totaal	136

Grondstomen

Om inzicht te krijgen in de problematiek van grondstomen is er bij alle inspecties in monitorende zin gekeken naar de situatie rond grondstomen.

In slechts 26 van de 236 bedrijven werd grondstomen toegepast. Daarvan werd bij het merendeel (20 bedrijven) het grondstomen uitgevoerd in eigen beheer. Grondstomen vond vooral plaats in de snijbloemteelt (12), met name bij chrysantentelers.

Als fysiek te hoog belastende werkmethoden waren gedefinieerd het met de hand verslepen/oprollen van het zeil en het handmatig vastzetten van het zeil. Het eerste knelpunt deed zich voor bij 5 bedrijven; het tweede knelpunt bij 17 bedrijven. Het grootste gesignaleerde knelpunt bij grondstomen is dus het met de hand vastleggen van het zeil.

Oogsten

Bij 35 van de 214 op dit punt ingevulde monitorlijsten zijn knelpunten geconstateerd bij het oogsten van de geteelde producten. Tabel 5 geeft een overzicht van de belangrijkste knelpunten. Vooral bukken en reiken vormt een probleem. Als er zittend geoogst wordt vanaf een buisrailwagen moet er veelal meer gereikt worden om de producten te kunnen oogsten. Een ander knelpunt vormt de overgang van zittend naar staand oogsten, waarbij een fysiek belastende houding wordt aangenomen.

Tabel 5 Knelpunten bij het oogsten

<i>Knelpunten</i>	
Bukken	27
Reiken	12
Op transportband leggen	7
Trekken	6
Anders	8
Totaal	60

Veiling klaarmaken en sorteren

Bij 79 bedrijven waar een monitor op dit punt is ingevuld is aangegeven dat er knelpunten zijn bij het veiling klaarmaken en sorteren van de producten. Tabel 6 geeft een overzicht van de belangrijkste knelpunten. Staand werk is verreweg het belangrijkste knelpunt. Het te veel moeten reiken is vaak een combinatieknelpunt met het te hoog moeten opstapelen van het veilingmateriaal.

Tabel 6 Knelpunten bij het veiling klaarmaken/sorteren

<i>Knelpunten</i>	
Staand werk	57
Reiken	31
Tillen dozen/verpakkingsmaterialen	30
Pallets/containers beladen	23
Torderend werken	21
Hoogte werktafels	20
Anders	10
Totaal	192

4.2.2 Legionella

In de inspecties is met name gekeken in hoeverre er sprake is van de mogelijkheid voor de legionellabacterie om te groeien door lange stilstand van het water.

In totaal zijn bij 42 bedrijven (18%) in totaal 51 overtredingen geconstateerd. 42 bedrijven dienden meer aandacht in de RI&E te besteden aan de problematiek van legionella en in 9 gevallen is daarbij tevens een eis gesteld om een beheersplan op te maken.

4.2.3 Bestrijdingsmiddelen

In deze paragraaf worden alleen de gegevens weergegeven die voortkomen uit de handhavingstrajecten. Er wordt niet ingegaan op het effect van het onderwerp als zodanig in het inspectieproject. Hierover is reeds het één en ander gezegd in paragraaf 3.2.3. Daarnaast zal dit uitgebreid behandeld worden in hoofdstuk 5.

Vanuit de monitor is gebleken dat 90% van de bedrijven bestrijdingsmiddelen toepast op de gewassen. Hiervan gebruiken 94 bedrijven (40%) bestrijdingsmiddelen slechts op incidentele basis. Deze gegevens kleuren de achtergrond van de handhavingcijfers, die hierna gepresenteerd worden.

RI&E

In totaal kregen 40 bedrijven een waarschuwing voor het besteden van onvoldoende aandacht aan de risico's van bestrijdingsmiddelen bij gewaswerkzaamheden in de RI&E.

Bij nog eens 17 bedrijven werd in de correspondentie een opmerking gemaakt dat meer aandacht aan dit onderwerp besteed moest worden in de RI&E. Tot slot is bij een aantal bedrijven waarvan de RI&E (of een plan van aanpak) ontbrak expliciet gewezen op het meenemen van de risico's van bestrijdingsmiddelen bij herbetedingswerkzaamheden.

Geconstateerd is voorts dat in nieuwere RI&E's meer en explicietere informatie staat over de risico's van bestrijdingsmiddelen voor toepasser en gewaswerker dan in de oudere RI&E's.

Gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen

Tijdens de inspecties is gekeken in hoeverre binnen een periode van 14 dagen voorafgaand aan de inspectie bestrijdingsmiddelen zijn toegepast uit de lijst van 10 middelen. Indien dit het geval was is nagegaan in hoeverre de huid van de werknemers werd beschermd door kleding

en handschoenen. 14 bedrijven kregen op grond hiervan een waarschuwing. Vermeldenswaard is dat in sommige gevallen weliswaar persoonlijke beschermingsmiddelen werden gebruikt.

Jeugdigen en kinderen

Niet vanwege de gezondheidsrisico's bij blootstelling van de huid aan bestrijdingsmiddelen, maar om andere redenen, zoals bescherming tegen beschadiging van de huid (bijv. rozen!) of tegen vuil.

Het onderwerp jeugdigen en kinderen, tenslotte, was niet meegenomen als speerpunt in dit project. Wel is dit onderwerp bij verschillende bedrijven aan de orde geweest, met name daar waar jeugdigen/kinderen aan het werk waren in bespoten gewas. In twee gevallen is er een waarschuwing uitgegaan.

4.2.4 Overige onderwerpen

In totaal zijn 9 waarschuwingen gegeven op onderwerpen die weliswaar niet opgenomen waren in het project, maar waarbij de bedrijfssituatie toch aanleiding gaf om handhavend op te treden. Het ging om onderwerpen zoals de veilige inrichting van een arbeidsplaats (bijv. transportband), het afschermen van bewegende delen bij machines en het waarborgen van het veilig gebruik van elektrische installaties.

5. Conclusies

5.1 Hoofdconclusies

In dit hoofdstuk worden de conclusies weergegeven van het project op basis van de hiervoor beschreven resultaten, die tenminste van toepassing zijn op de geïnspecteerde bedrijven.

Bestrijdingsmiddelen

De belangrijkste conclusie is dat door het project het onderwerp werken in gewas na gebruik van bestrijdingsmiddelen stevig op de kaart is gezet bij de sector. Het is een onbekend en on(der)belicht risico voor de gezondheid van werknemers. Voor de tuinder is het bovendien geen eenvoudige klus gebleken om aan de juiste informatie te komen. Werknemers kunnen door onbeschermd te werken in bespoten gewas op latere leeftijd ernstige gezondheidsschade oplopen. Directe actie op de werkvloer is daarom nodig. Het vraagt om aandacht van de individuele tuinder. Ook brancheorganisaties als producenten, werkgeversorganisaties en arbodiensten hebben hierin een directe verantwoordelijkheid. Het is onvoldoende om te wachten totdat in de toekomst de eventuele risico's bij gewaswerkzaamheden volledig zijn doorvertaald naar veiligheidsvoorschriften op het etiket.

Vervolginspecties in de glastuinbouw zijn nodig om het onderwerp op de agenda te houden van werkgevers en de brancheactoren en om vooruitgang te kunnen boeken.

Fysieke belasting

Fysieke belasting blijft een belangrijke problematiek in de glastuinbouw. Knelpunten zijn veelal onvoldoende beoordeeld. Vooral het veiling klaarmaken en sorteren vormt een probleem. Problemen moeten integraal worden aangepakt: introductie van een maatregel moet geen andere fysiek belastende houdingen of handelingen tot gevolg hebben. Arbodiensten hebben hierin, naast de werkgever, een belangrijke verantwoordelijkheid.

Aanpak van de oorzaak van fysieke belasting is vele malen te verkiezen boven organisatorische maatregelen zoals taakrotatie.

Legionella

Glastuinders moeten er alert op zijn dat in de RI&E voldoende aandacht besteed wordt aan de problematiek van legionella als er sprake is van kans op groei van deze bacteriën. De inspectieresultaten geven geen aanleiding om legionella als onderwerp op te nemen in een vervolgproject.

RI&E

Hoewel het merendeel van de bedrijven over een RI&E beschikt, is de kwaliteit ervan veelal onder de maat.

5.2 Conclusies per onderwerp

In paragraaf 1.2 zijn de doelstellingen voor dit project weergegeven. In de volgende paragrafen worden de conclusies per inspectiepunt op een rijtje gezet.

5.2.1 RI&E

Van de bezochte bedrijven beschikt een groot deel over een RI&E (86%). Dit ligt aanzienlijk hoger dan het gemiddelde van alle agrarische bedrijven met werknemers van naar schatting 60%. Het gemiddelde in de glastuinbouwsector ligt op circa 70%.

De RI&E's in de bezochte bedrijven zijn op specifieke risico's (zoals fysieke belasting en bestrijdingsmiddelen) veelal in te algemene bewoordingen geformuleerd. De RI&E gaat onvoldoende in op de risico's en de specifieke bedrijfssituatie. Ook zou de arbodienst gericht moeten kijken naar de te nemen maatregelen om de knelpunten op te lossen en niet alleen kijken naar eenvoudig te implementeren, organisatorische oplossingen zoals taakrotatie dan wel deze maatregelen beter in te bedden (zie verder par 5.2.2).

De recentere RI&E's zijn al wel van een betere kwaliteit dan oude RI&E's.

5.2.2 Fysieke belasting

Fysieke belasting blijft een belangrijk probleem in de glastuinbouw. De knelpunten zijn het grootst bij het veilingklaarmaken en sorteren. Met name het staand verrichten van arbeid, het reiken en het tillen van dozen vormen een probleem. Bij het oogsten zijn de belangrijkste knelpunten het bukken en het reiken.

De gesignaleerde knelpunten konden niet allemaal handhavend aangepakt worden. Dit kwam onder meer doordat handelingen die als knelpunten werden aangemerkt, uitgevoerd werden door de werkgever(s). Dit is een verschuiving van het probleem. Bovendien werd deze "oplossing" niet opgenomen in de RI&E/plan van aanpak.

Uit gesprekken tijdens de inspecties kwam naar voren dat een deel van de problemen met het veiling klaarmaken ook te wijten aan de eisen die de veiling stelt wat betreft de grootte en het gewicht van de verpakkingseenheden en de hoogte van de belading van de pallets. Werkgevers kunnen kiezen tussen het accepteren van de veilingeisen of extra kosten te maken om op de veiling aan de eisen te kunnen voldoen. Het is belangrijk de veilingen als actor te wijzen op de verantwoordelijkheid voor de werknemers in de keten wat betreft fysieke belasting. Hierin kan de branche een belangrijke rol spelen. Ook vanuit de Arbeidsinspectie zullen de veilingen hierop worden aangesproken.

De belangrijkste arbodienst in de sector Stigas (Commit)² heeft in het verleden al de nodige aandacht besteed aan fysieke belasting. Dit heeft ertoe geleid dat het probleem van fysieke belasting op de werkvloer meer en meer onderkend wordt. Toch geeft dit inspectieproject aan dat meer en voortdurende aandacht op het onderwerp noodzakelijk is. Het is daarbij van belang dat zo concreet mogelijk wordt benoemd welke activiteiten fysiek belastend zijn, zo mogelijk met normen/parameters, en deze vervolgens gericht aan te pakken. In veel gevallen zijn het de gebruikte machines die fysiek belastende houdingen en handelingen "voorschrijven". Machines die onder meer zijn geïntroduceerd om fysiek werk lichter te maken. Gekeken zal moeten worden in hoeverre er verbeteringen bij de machine

---

² Voorheen bekend onder de naam Relan.

aangebracht kunnen worden om de fysieke belasting te verminderen, dan wel in hoeverre de machine vervangen zou moeten worden. Bij de laatste vraag speelt tevens een rol wat de markt te bieden heeft: worden er machines aangeboden waarbij rekening gehouden is met fysieke belasting (staan, repeterende handelingen, etc.)? De economische principes van vraag en aanbod zijn belangrijk en lijken elkaar in de greep te houden: geen expliciete vraag schept geen aanbod; als er geen ideale machine op de markt is, zal een individuele werkgever niet gauw een nieuwe machine (laten) ontwerpen en maken. Hierin heeft de branche een belangrijke rol en verantwoordelijkheid.

Daarnaast wordt het belang van fysieke belasting als onderwerp in het arboconvenant vanwege al deze factoren van harte onderstreept.

Grondstomen komt maar beperkt voor in de glastuinbouw, met name in de chrysantenteelt. Bij de bezochte bedrijven werd het merendeel zelf gedaan en niet uitbesteed aan een loonbedrijf. Dit geeft een indicatie dat het niet nodig is om bij de loonbedrijven een inspectie te doen naar dit onderwerp.

Het belangrijkste knelpunt bij grondstomen is het handmatig vastzetten van het zeil. Dit kan opgelost worden door de introductie van bestaande methoden die fysiek lichter zijn.

Als oplossing voor fysieke belasting wordt vaak door de arbodienst taakroulatie en stamatten geadviseerd. Dit zijn relatief eenvoudig en goedkope oplossingen om in te voeren. Taakroulatie op zich kan goed werken, maar stelt wel voorwaarden aan het aantal werknemers (rouleren moet mogelijk zijn). Daarnaast moet goed gekeken worden of taakroulatie voldoende oplevert voor de fysieke belasting (inruilen van de ene belastende taak voor de andere) en een goede inbedding in de organisatie (afspreken en vastleggen van tijden). Taakroulatie zou een laatste toevlucht behoren te zijn. Het beperken of voorkomen van de fysieke belasting moet voorop staan en onderzocht worden.

5.2.3 Legionella

Minder dan één op de vijf van de bedrijven zouden meer aandacht moeten besteden in de RI&E aan het onderwerp legionella. Slechts een klein deel van de bezochte bedrijven (4%) dient een beheersplan op te stellen. Geconcludeerd kan worden dat het een onderwerp is waar wel de nodige aandacht aan besteed moet worden door glastuinbouwbedrijven, maar dat de resultaten uit dit project geen aanleiding geven om legionella in toekomstige inspectieprojecten in de glastuinbouw op te nemen.

5.2.4 Bestrijdingsmiddelen

Het was de eerste keer dat de Arbeidsinspectie aandacht besteedde in haar inspectieactiviteiten aan herbetredingsactiviteiten. Tot nu toe was de aandacht gericht op de veilige toepassing en opslag van bestrijdingsmiddelen. Het onderwerp werken in bespoten gewas betekende een volgende stap in het veilig werken met bestrijdingsmiddelen. De inzet op de langere termijn hierbij is dat op de werkvloer bekend is welke bestrijdingsmiddelen welk (gezondheids)risico oplevert bij gewaswerkzaamheden en welke maatregelen genomen moeten worden om de werknemers daar tegen te beschermen.

Ook binnen de sector als zodanig waren de risico's van gewaswerkzaamheden na toepassing van bestrijdingsmiddelen tot nu toe een onbekend en on(der)belicht terrein. Werkgevers waren niet of nauwelijks op de hoogte van mogelijke gezondheidsrisico's bij gewaswerkzaamheden.

Onbekendheid hiermee kwam onder meer voort uit het feit dat de etiketten van bestrijdingsmiddelen voor het overgrote deel (nog) geen expliciete veiligheidsvoorschriften bevatten voor herbetredingswerkzaamheden. In het kader van Europese harmonisatieprocessen zal dit in de toekomst wel gebeuren. Ook vanuit de Arbeidsinspectie waren de tuinders – zoals gezegd – nog niet eerder geconfronteerd met de mogelijke risico's en de daarbijhorende arboverplichtingen (zoals het hebben van een blootstellingsbeoordeling, indien nodig het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen) en van het werken in bespoten gewas. De Arbeidsinspectie heeft zich in dit eerste inspectietraject terughoudend opgesteld en zich geconcentreerd op een zeer beperkt aantal bestrijdingsmiddelen (lijst van tien, feitelijk zeven). De sector is bovendien geïnformeerd over de schadelijkheid voor de gezondheid van deze middelen (Risico Index groter dan één) en op welke wijze werknemers beschermd kunnen worden tegen de schadelijke effecten.

Het opnemen van het onderwerp herbetredingswerkzaamheden heeft veel beroering teweeg gebracht in de sector op branche- en bedrijfsniveau. Het inspectieonderwerp heeft aanleiding gegeven tot vele overleggen tussen de Arbeidsinspectie en brancheactoren (zowel bilateraal als in breed verband). Ook is in de vakpers veel aandacht geschonken aan dit inspectieonderwerp (Agrarisch Dagblad, Oogst en Vakblad voor de Bloemisterij) Tevens is er een interview gegeven voor de Westlandse Omroep Stichting (WOS). Het project heeft daarnaast geleid tot brieven van LTO-Nederland aan staatssecretaris van SZW en aan de Stuurgroep Bestrijdingsmiddelenbeleid, en tenslotte tot het twee maal stellen van vragen in de Tweede Kamer door de leden Mastwijk en Rambocus (TK vragen 2020307820en 2020311370) (zie Bijlage 2 en 3).

De beroering kan als resultaat van het project positief worden geduid: het onderwerp herbetredingswerkzaamheden staat hiermee op de kaart van de sector en heeft de sector op het onderwerp in beweging gebracht.

Vanuit de inspectieresultaten zelf kan geconcludeerd worden dat er binnen de glastuinbouw onvoldoende aandacht besteed wordt in de RI&E aan herbetredingswerkzaamheden. Het terughoudende inspectieregime in dit project (geen inspectie op het hebben van blootstellingsbeoordeling, concreet inspecteren op gebruik van huidbescherming bij recent gebruik van een beperkt aantal risicovolle bestrijdingsmiddelen) heeft geleid tot een bescheiden aantal waarschuwingen.

De sector zal er hard aan moeten werken om op dit vlak een inhaalslag te maken. Het is van groot belang dat (aanwezige) kennis over de risico's van herbetredingswerkzaamheden de tuinders en hun werknemers bereiken, zodat op de werkvloer adequate maatregelen genomen kunnen worden om werkenden in bespoten gewas te beschermen. Hiertoe zijn al verschillende ontwikkelingen in gang gezet, deels als gevolg van dit inspectieproject, deels door processen en regelgeving buiten dit project om. Deze staan hieronder vermeld. Tevens wordt in aanvulling hierop een verschillende aanbevelingen gedaan voor nieuwe initiatieven.

1. Veiligheidsvoorschriften herbetredingswerkzaamheden op etiketten

Het is van groot belang dat in de toekomst (alle) etiketten voorzien zullen zijn van veiligheidsvoorschriften inzake herbetredingswerkzaamheden, naast de voorschriften voor de toepasser. Voor tuinders en hun werknemers is zo direct zichtbaar in hoeverre een bestrijdingsmiddel risico's met zich meebrengt voor de gezondheid bij gewaswerkzaamheden en welke maatregelen genomen moeten worden. Een positief gevolg is tevens dat in de toekomst de Arbeidsinspectie als uitgangspunt bij inspectieactiviteiten de veiligheidsvoorschriften op de etiketten kan nemen.

De verwachting is niet dat dit op korte termijn gerealiseerd kan worden. Dit hangt onder meer samen met de Europese harmonisatie van de toelating van bestrijdingsmiddelen, die zich nog in een fase van opbouw bevindt.

2. Beschermd Bestrijden

In het nieuwe interdepartementale gewasbeschermingsbeleid “Zicht op gezonde teelt” en het Plan van aanpak Duurzame Gewasbescherming wordt tevens aandacht besteed aan arbeidsomstandigheden en bestrijdingsmiddelen. In dat kader is voor de zomer van 2003 een pilotproject gestart “Beschermd bestrijden”. Doel van dit project is het ontwikkelen van een goede RI&E voor de mogelijke arborisico's van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen bij en na toepassing (gewaswerkzaamheden), inclusief de maatregelen die daaruit voortvloeien. De pilot wordt uitgevoerd aan de hand van tien middelen.

3. Veiligheidsinformatiebladen bij bestrijdingsmiddelen

Vanaf midden 2004 zullen veiligheidsinformatiebladen (VIB)'s verplicht worden voor bestrijdingsmiddelen. De VIB's geven, naast de informatie op het etiket, informatie over eventuele risico's en te nemen maatregelen bij herbetredingswerkzaamheden. Het verdient aanbeveling dat producenten in deze BIV's uitdrukkelijk aandacht besteden aan het risico van bestrijdingsmiddelen bij herbetredingswerkzaamheden. Deze VIB's dienen steeds aan de afnemers van bestrijdingsmiddelen ter beschikking worden gesteld.

4. Informatie producent

Vooruitlopend op de uitbreiding van het etiket ten aanzien van de veiligheidsvoorschriften bij herbetredingswerkzaamheden, kunnen de producenten van bestrijdingsmiddelen ook zelf initiatieven ontplooien om de uiteindelijke gebruikers te informeren als er risico's zijn bij herbetredingswerkzaamheden en welke beschermingsmaatregelen genomen dienen te worden. Zij zouden daartoe een sticker kunnen plaatsen op de verpakking van het bestrijdingsmiddelen of informatie kunnen opnemen in de bijsluiter bij het bestrijdingsmiddel met daarop de benodigde informatie.

5. Rol arbodienst

In maart 2003 heeft Stigas een nieuwe model-RI&E ontwikkeld voor de champignonteelt. Hier zit tevens een uitgebreidere component in dan voorheen over bestrijdingsmiddelen. In aansluiting op het vorige punt is het aan te bevelen dat er een aantal model-RI&E's komt in de glastuinbouw al naar gelang de intensiteit in het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de te onderscheiden sectoren. Zo is in de chrysantenteelt sprake van veel gebruik van bestrijdingsmiddelen, terwijl in de vruchtgroenten over het algemeen weinig van deze middelen worden toegepast. Daarnaast kan de arbodienst de eigen klanten actief benaderen met de noodzakelijke nieuwe gegevens in de RI&E en plan van aanpak op dit onderwerp en deze verstrekken. Op deze wijze wordt snel een grote groep tuinders op een adequate manier bereikt.

6. Overleg branche – AI/SZW

In de voorbereiding op en tijdens de uitvoer van het project zijn verschillende bijeenkomsten gehouden tussen de brancheorganisaties en de Arbeidsinspectie /

beleidsafdeling van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het verdient aanbeveling, zeker gezien het feit dat er een vervolgproject wordt opgezet en uitgevoerd, dit brede overleg voort te zetten. Inzet van dit overleg moet zijn het uitwisselen van informatie over de stand van zaken als ook het in gang zetten en bespreken van initiatieven om het uiteindelijke doel – de juiste informatie over risico's en bescherming op de werkvloer – te realiseren.

7. Herbetredingswerkzaamheden in cursus spuitlicentie

Om bestrijdingsmiddelen te mogen toepassen is een spuitlicentie vereist. In de cursus daartoe wordt reeds aandacht besteed aan de gezondheidsrisico's bij toepassing en de te nemen maatregelen. Het verdient aanbeveling dat aan de cursus een nieuw onderdeel toegevoegd wordt dat gericht is op mogelijke risico's van en de daarbij horende noodzakelijke maatregelen bij herbetredingswerkzaamheden.

Vanuit het inspectieproject en door de branchecontacten is voorts duidelijk geworden dat er onvoldoende zicht is op de kwaliteit van de persoonlijke beschermingsmiddelen. In dit project heeft de Arbeidsinspectie elke vloeistofdichte handschoen geaccepteerd. Echter, niet elke willekeurige vloeistofdicht materiaal zal beschermen tegen elk willekeurig bestrijdingsmiddel. Gedegen onderzoek zal gedaan moeten worden om daadwerkelijk te kunnen vaststellen welk materiaal geschikt is bij een bepaald, voor herbetredingsactiviteiten risicovol bestrijdingsmiddel. Dit is een brancheverantwoordelijkheid die met name ligt bij producenten en arbodiensten.

Het lag reeds in het voornemen van de Arbeidsinspectie om een vervolgproject op te starten in de glastuinbouw, waarin de handhaving op het gebruik van bestrijdingsmiddelen uitgebreid zou worden naar alle in de glastuinbouw gebruikte middelen. De noodzaak tot een dergelijk vervolg wordt ook aangetoond vanuit de bevindingen van dit project. Het inburgeren van veilig werken in bespoten gewas is een proces van langere adem. Niet alleen vanwege bewustwording en brede onderkenning is een vervolg belangrijk, ook om druk op de branche te houden om voortgang op dit terrein te blijven boeken.

Bijlage 1

Lijst met meest voorkomende bestrijdingsmiddelen incl. Risico-Index > 1

Werkzame stof	Naam bestrijdingsmiddel	R.I. > 1	Relevante R- en S-zinnen	Opmerkingen
Abamectine	Holland Fyto abamectine Imex-abamectine Parimco abamectine Vectine Vertimec	Ja	Ja	
Aldicarb	Imex-aldicarb Temik 10G Gypsum	n.v.t.	n.v.t.	Granulaat voor grondtoepassing *)
Bacillus Thuringiensis	Delfin DiPel DiPel ES Scutello Scutello L Turex 50 WP			Vormt toxine Informatie volgt
Chloortholonil	Allure vloeibaar Daconil 500 vloeibaar Schimmelweg Tattoo C	Ja	Ja	Voor lokale huideffecten is beschermingsfactor 10 niet doeltreffend
Cyhexatin	Acarstin Pennstyl	Ja	Ja	
Fenamifos	Nemacur 10G	n.v.t.	n.v.t.	Granulaat voor grondtoepassing *)
Fipronil	Violin	Ja	Ja	
Methomyl	Akomyl 20 LS Lannatel Lannate 25 WP Methomex 20 LS	Ja	Ja	
Parathion-ethyl				Verboden middel Aangeven bij AID
Triflumizool	Rocket EC	Ja	Ja	R.I. verschilt per gewas

In principe worden voor dit inspectieproject ALLE bestrijdingsmiddelen beoordeeld op de Risico-Index en de daar eventueel bij behorende handhaving.

Indien binnen 14 dagen na toepassing betreding plaatsvindt en de RI is > 1, dan handhaven via de eis gebaseerd op artikel 4.3a Arbobesluit.

Bijlage 2

2020307820

Vragen van de leden Mastwijk en Rambocus (beiden CDA) aan de ministers van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de mogelijke gezondheidsrisico's bij gewasbescherming. (Ingezonden 24 februari 2003)

1.

Bent u op de hoogte van het feit dat het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) en de Arbeidsinspectie verschillende normen hanteren voor het uitsluiten van gezondheidsrisico's tijdens en na het toepassen van een gewasbeschermingsmiddel?

Antwoord 1.

Het is een misverstand dat het College voor de toelating van bestrijdingsmiddelen (CTB) en de Arbeidsinspectie (AI) verschillende normen zouden hanteren. Voor beide uitvoerende diensten geldt dat het uitgangspunt bij hun werkzaamheden, gestoeld op de onderscheiden Nederlandse wetten, hetzelfde is, namelijk dat bij of als gevolg van het gebruik van bestrijdingsmiddelen geen gezondheidsrisico mag optreden. Als norm geldt de toelaatbaar geachte blootstelling per dag. De Bestrijdingsmiddelenwet en de Arbeidsomstandighedenwet verschillen hier niet in. Zowel de AI als het CTB hanteren deze norm, van een verschil in normen is dus geen sprake.

Vraag 2.

Deelt u de mening dat hierdoor voor gebruikers van middelen grote onduidelijkheid ontstaat over de vraag wat wél en niet mag?

Antwoord 2.

Uit het antwoord op vraag 1 blijkt dat onduidelijkheid bij gebruikers van bestrijdingsmiddelen over wat wel en wat niet mag, niet veroorzaakt kan zijn door verschillende normen. Eventuele onduidelijkheid komt, naar is gebleken, voort uit het onvoldoende naleven van de verplichtingen krachtens de Arbeidsomstandighedenwet, en de nog onvolledige Europese harmonisatie bij het toelaten van bestrijdingsmiddelen.; zie verder de antwoorden op de vragen 3 en 4.

Vraag 3.

Deelt u de mening dat de gebruikers van een middel ervan uit moeten kunnen gaan dat ze aan de voorschriften voldoen als ze de regels op etiket/bijsluiter, behorend bij het toe te passen middel, in acht nemen?

Vraag 4

Bent u bereid het daarheen te leiden dat de visie van het CTB in deze kwestie leidend is? Zo nee, welke redenen zijn er om dit niet te doen?

Antwoorden 3 en 4.

Bij het gebruik van een bestrijdingsmiddel en bij werkzaamheden in een gewas dat met bestrijdingsmiddelen is behandeld, treedt blootstelling op aan (veelal gevaarlijke) chemische stoffen. Ten aanzien van deze blootstelling zijn zowel in de Bestrijdingsmiddelenwet als in de Arbeidsomstandighedenwet nadere regels vastgesteld.

Door het CTB is voor de meeste bestrijdingsmiddelen een wetenschappelijk onderbouwde inschatting gemaakt of de toelaatbaar geachte blootstelling zal worden overschreden. Dit is in de bijlagen van het betreffende toelatingsbesluit vastgelegd in de zogenaamde Risico Index (RI). Deze RI geeft aan hoe de ingeschatte blootstelling zich verhoudt tot de toelaatbaar geachte blootstelling. Is de RI groter dan 1 dan is sprake van een gezondheidsrisico. In die gevallen moeten aanvullende beschermende maatregelen worden getroffen. Ten aanzien van herbetredingswerkzaamheden zijn aanvullende veiligheidsvoorschriften slechts op een enkel etiket vermeld. De oorzaak daarvoor is mede gelegen in de nog onvolledige Europese harmonisatie bij het toelaten van bestrijdingsmiddelen.

De Arbeidsomstandighedenwet schrijft voor dat de werkgever een Risico-inventarisatie en –evaluatie (RI&E) opstelt, waarin hij de gezondheidsrisico's onderzoekt en geschikte maatregelen ter voorkoming van gezondheidsschade vaststelt. Deze verplichting geldt in dit kader dus ook voor de beoordeling van de blootstelling aan bestrijdingsmiddelen, onder andere bij herbetreding van met bestrijdingsmiddelen behandelde ruimten.

De RI&E dient goedgekeurd te zijn door een Arbodienst die de soms vrij technische kanten van de RI&E die met de blootstelling aan chemische stoffen samenhangen, van een kwaliteits-keurmerk voorziet en die de RI&E ook kan opstellen. Niet elke individuele werkgever zal alle aspecten zelfstandig kunnen overzien.

Vanzelfsprekend kan bij het opstellen van deze RI&E gebruik worden gemaakt van beschikbare evaluaties; voor bestrijdingsmiddelen moet hiervoor in de eerste plaats gedacht worden aan de evaluaties en toelatingsbeschikkingen van het CTB en aan het etiket op een bestrijdingsmiddel. Deze documenten vervangen de verplichting van de werkgever echter nooit, deze zijn slechts hulpmiddelen. Gegeven de aard van de beoordelingen door het CTB (op grond van dossiers en modelmatige berekeningen geënt op "gemiddelde" situaties), blijft een specifieke risicobeoordeling op bedrijfs-niveau noodzakelijk. Het kan zijn dat het risico bij een geavanceerd bedrijf kleiner is, maar het kan ook groter zijn dan de gemiddelde situatie; dit dient te worden vastgesteld in de RI&E. Een ander voorbeeld is het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, de keuze daarvan kan afhangen van de specifieke bedrijfssituatie en specifieke werkwijze zodat ook de keuze van persoonlijke beschermingsmiddelen op bedrijfsniveau, in de RI&E expliciet vermeld moet worden.

Een werkgever kan daarom niet enkel uitgaan van de tekst van het etiket op een bestrijdingsmiddel om aan zijn verplichtingen van arbeidsbescherming te voldoen.

Voor de komende jaren nog is het volgende van belang. De toelating van bestrijdingsmiddelen voor het onderdeel arbeidsbescherming is zoveel mogelijk gebaseerd op de stand van zaken van de Europese harmonisatie hiervoor. Zoals eerder aangegeven is deze nog in opbouw; de ideale situatie is hier de eerste jaren nog niet bereikt. Vooral voor het onderdeel gewaswerkzaamheden na het gebruik van bestrijdingsmiddelen moet veel nog ontwikkeld worden, waardoor de beoordeling van het CTB ten behoeve van het verlenen van een toelating nog maar sporadisch in de toelatingsbeschikking vertaald kan worden. Het beschikken over een RI&E door bedrijven is in die situaties niet alleen een eerste vereiste, maar ook de belangrijkste waarborg bij het beheersen van de gezondheidsrisico's.

Vraag 5.

Bent u ervan op de hoogte dat de benadering door de Arbeidsinspectie ertoe leidt dat jongeren beneden de 16 jaar gedurende twee weken na het toepassen van een gewasbeschermingsmiddel geen werkzaamheden tussen en/of aan het gewas mogen verrichten, terwijl jongeren van 16 jaar en ouder dit – bij gebruik van beschermende kleding – wél mogen?

Vraag 6.

Kunt u helder maken of, en zo ja in hoeverre het risico bij de ene leeftijdscategorie groter is dan bij de andere?

Vraag 7

Bent u bereid – in het licht van de problemen die de agrarische sector heeft bij het beschikken over voldoende personeel – het mogelijk te maken jongeren beneden de 16 jaar niet per definitie uit te sluiten van genoemde werkzaamheden en daartoe de benodigde maatregelen te treffen?

In de Arbeidstijdenwet is het verbod van kindarbeid opgenomen. Dit houdt in dat het voor kinderen beneden 16 jaar verboden is om arbeid te verrichten, behoudens die gevallen waarvoor een uitzondering geldt. Een uitzondering is dat een kind 'niet-industriële (hulp)arbeid van lichte aard' mag verrichten. Bij de vaststelling of er sprake is van 'niet-industriële arbeid van lichte aard' wordt rekening gehouden met de feitelijke werkzaamheden en omgeving waarin die werkzaamheden worden verricht. Dit is onder meer het geval wanneer de

werkzaamheden niet schadelijk zijn voor de gezondheid, in casu er geen contact met gevaarlijke stoffen plaatsvindt of dat het kind persoonlijke beschermingsmiddelen zou moeten dragen. Kinderen zijn gevoeliger voor de effecten van toxische stoffen. Oorzaken hiervan zijn dat zij een relatief dunnere huid hebben, die daardoor een verhoogde doorlatendheid heeft, het relatief hoge metabolisme van kinderen en het feit dat kinderen zich “in de groei” bevinden; een groeifase waarin functionele systemen worden ontwikkeld die daardoor extra kwetsbaar zijn. In principe is het verrichten van ‘niet-industriële hulparbeid van lichte aard’ in de land- en tuinbouw door kinderen onder bepaalde voorwaarden toegestaan. Dit is echter bijvoorbeeld niet het geval voor kinderen die binnen een tijdsbestek van 14 dagen nadat bestrijdingsmiddelen zijn toegepast tijdens werkzaamheden in of met het behandelde gewas kunnen worden blootgesteld aan bestrijdingsmiddelen. Echter, jeugdigen van 16 jaar of ouder mogen, met inachtneming van blootstellingbepalende maatregelen en onder toezicht de bovengenoemde werkzaamheden wel verrichten. Gelet hierop ben ik niet bereid deze werkzaamheden door kinderen beneden 16 jaar toe te staan.

Bijlage 3

2020311370

Vragen van de leden Mastwijk, Rambocus (beide CDA) aan de Ministers Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport *over de mogelijke gezondheidsrisico's bij gewasbescherming* (ingezonden op 9 mei 2003).

Vraag 1.

Bent u op de hoogte van de briefwisseling tussen LTO Nederland en het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) waarin het onderwerp 'Controleproject Arbeidsinspectie' wordt behandeld?

Antwoord 1.

Ja. De inhoud van beide brieven is volledig betrokken bij de beantwoording van de eerdere vragen van de beide leden van de Tweede Kamer over dit onderwerp.

Vraag 2.

Hoe oordeelt u over de conclusie in de brief van het CTB dat uit het werken met de RI-methode (RI=Risico-Index) geen absolute conclusies kunnen worden getrokken en dat de resultaten van het werken met die methode qua waarde snel worden overschat?

Antwoord 2.

De risico-index is niet ontwikkeld ten behoeve van handavingsdoeleinden, maar als hulpmiddel bij de beoordeling ten behoeve van toelating van bestrijdingsmiddelen door het CTB. De risico-index kan gebruikt worden als een kwantitatief onderbouwde schatting van de blootstelling aan bestrijdingsmiddelen. Een schatting geeft per definitie niet het werkelijke risico weer. In dat opzicht kunnen geen absolute conclusies worden getrokken. Het feitelijke risico kan alleen worden vastgesteld door het uitvoeren van een blootstellingsbeoordeling door middel van metingen. Elke tuinder moet het risico ten aanzien van de door hem toegepaste bestrijdingsmiddelen zelf bepalen. Hij kan toegespitst op zijn eigen bedrijfssituatie de RI-methode gebruiken. Deze methode is, binnen de door de Arbeidsinspectie vastgestelde systematiek, geschikt om de verplichtingen krachtens de Arbeidsomstandighedenwetgeving na te leven.

Vraag 3.

Deelt u de mening dat aangaande gezondheidsrisico's bij gewasbescherming voor telers én personeel volstrekte duidelijkheid moet bestaan? Bent u in verband daarmee bereid om, na afstemming tussen CTB en Arbeidsinspectie, op zo kort mogelijke termijn te bewerkstelligen dat de beoordeling van mogelijke risico's van blootstelling aan middelen of residuen daarvan, expliciet en exclusief bij het CTB ter beoordeling komt te liggen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 3.

Gewaswerkers dienen beschermd te worden tegen mogelijke gezondheidsrisico's die het toepassen van bestrijdingsmiddelen met zich mee brengt. Zoals in mijn vorige beantwoording uiteengezet werken de toepassing van de regels krachtens de Bestrijdingsmiddelenwet en de Arbeidsomstandighedenwet hierbij samen; gaarne verwijz ik voor een meer gedetailleerde uiteenzetting van deze samenwerking naar mijn eerdere antwoorden.

Gaandeweg het bereiken van een volledige Europese harmonisatie op het vlak van het toelaten van bestrijdingsmiddelen, zal de rol van het CTB hierin toenemen. In relatie tot de rol die het CTB op dit moment zou kunnen spelen wil ik benadrukken dat het CTB recent juist een beleid heeft ingezet gericht op een herprioritering van de beoordelingswerkzaamheden, welke er op neer komt dat besluitvorming omtrent een zeer groot aantal middelen (zowel gewasbeschermingsmiddelen als biociden) gelijk wordt getrokken met de Europese besluitvorming rond de betrokken werkzame stoffen. Dit betekent dat slechts voor een relatief gering aantal werkzame stoffen het eerdere nationale beleid wordt voortgezet vanwege de ingeschatte daaraan verbonden risico's voor mens of milieu. Voor alle overige middelen vindt gelijkenschakeling met Europa plaats. Deze herprioritering van beoordelingswerkzaamheden heeft sinds 4 december 2002 een wettelijke basis gekregen met de inwerkingtreding van artikel 25d van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962. Het enkele feit dat het CTB op dit moment de beoordeling van het merendeel van de middelen heeft uitgesteld in lijn met het EU schema, betekent automatisch dat voor het afdekken van eventuele risico's die werkenden bij gewaswerkzaamheden lopen, het accent bij de Arbeidsomstandighedenwet ligt. Voor de goede orde wil ik u er in dit kader nog op wijzen dat het vooruitlopen op het EU beoordelingsschema er de afgelopen jaren toe geleid heeft dat talloze bestrijdingsmiddelen hun toelating verloren hebben vanwege het feit dat de fabrikanten niet in staat of bereid waren om uitsluitend ten behoeve van de Nederlandse markt benodigde gegevens vervoegd aan het CTB te leveren. Juist deze consequenties hebben geleid tot de hiervoor genoemde herprioritering van

beoordelingswerkzaamheden.

Vraag 4.

Hoe oordeelt u over de uitspraak in de brief van het CTB dat er in het kader van de RI-methode geen onderscheid in risico valt te maken tussen de groep werkenden van 13, 14 en 15 jaar enerzijds en de groep van 16 jaar en ouder anderzijds, dit mede gezien van het feit dat jeugdigen uit de eerste categorie 14 dagen na de behandeling van een gewas met een bepaald middel niet in dit gewas werkzaam mogen zijn, terwijl ze door het gewas voortgebrachte vruchten na enkele dagen wél mogen eten?

Vraag 5.

Bent u bereid na te gaan of u, vanwege de uitspraak van het CTB als bedoeld in vraag vier, terug kunt komen op uw antwoord op onze eerdere vragen waarin u zegt niet bereid te zijn jongeren van 13, 14 en 15 jaar binnen de genoemde termijn van 14 dagen voor werkzaamheden in het gewas toe te laten?

Antwoorden 4 en 5.

Het eten van landbouwkundige producten na behandeling met bestrijdingsmiddelen, en het werken in met bestrijdingsmiddelen behandeld gewas, kan in beide gevallen blootstelling aan bestrijdingsmiddelen opleveren. Het is echter een misverstand om te concluderen, zoals de vragenstellers lijken te willen doen, dat het plukken in dit opzicht geen gevaar kan als het eten dat ook niet is. Daarvoor zijn de verschillen te groot. Zo is een bekend voorbeeld dat voor een bepaalde situatie het eten van één appel qua blootstelling aan een bestrijdingsmiddel, overeenkomt met tien minuten werk. Een ander voorbeeld betreft aardbeien waarvan de oogst onmogelijk is zonder beschermende handschoenen terwijl de vrucht wel gegeten kan worden. Beide voorbeelden zijn uitgebreid in de internationale literatuur beschreven en wetenschappelijk verantwoord. Op grond van EU -richtlijn 94/33 is het voor kinderen verboden om arbeid te verrichten, tenzij er sprake is van arbeid die niet schadelijk is voor onder meer de veiligheid en gezondheid en ontwikkeling van kinderen. Deze richtlijn is dienovereenkomstig geïmplementeerd in de Arbeidstijdenwet. Derhalve zijn kinderen uitgesloten van werken in en met gevaarlijke situaties en stoffen, waaronder bestrijdingsmiddelen. Zoals eerder uiteengezet wijkt de beleidslijn voor bestrijdingsmiddelen niet af van die van andere gevaarlijke stoffen. De RI-methode is dan ook niet de onderbouwing voor de gekozen beleidslijn voor kinderen. Kinderen zijn kwetsbaarder voor de effecten van gevaarlijke stoffen dan volwassenen en zijn zich in het algemeen in onvoldoende mate bewust van de gevaren van gevaarlijke stoffen, waaronder bestrijdingsmiddelen, en de risico's verbonden aan blootstelling aan deze stoffen. Ik zie dan ook geen reden mijn standpunt zoals verwoord in eerdere beantwoording te heroverwegen.

Vraag 6.

Bent u, tenslotte en resumerend, bereid om met de betrokken partijen om tafel te gaan, de knelpunten te analyseren, voor iedereen duidelijke en werkbare afspraken te maken en de Kamer over de voortgang vóór het zomerreces van 2003 te informeren?

Antwoord 6.

Gesprekken met betrokkenen worden vanaf het begin van het inspectieproject van de AI gevoerd. Ik stel voor in het bredere kader van het op 10 maart jl. tot stand gekomen 'afsprakenkader duurzame gewasbescherming', waarover het kabinet uw Kamer op 4 april jl. heeft geïnformeerd (Kamerstuk 2002-2003, 27 858, nr. 39) u hierover te informeren. Dit afsprakenkader biedt namelijk bij uitstek de structuur en de waarborgen om met betrokken partijen tot duidelijke en werkbare afspraken te komen.